

PREDAVANJE ALOJZA ŠUBICA O SLIKARJU JANEZU WOLFU

Verjetno bi besede Alojza Šubica slovenskim študentom dunajske tehnike v kakem drugem glasilu doživele le delno objavo; v njih je premalo »suhih«
podatkov, ki zanimajo strokovnjake, pa tudi njegove misli niso vse izvirne. Za bralce Loških razgledov pa utegne biti to Šubicevo predavanje le mikavno, kajti toliko kot o slikarju Janezu Wolfu, ki ga je delo večkrat povezalo z Loko in njeno okolico,¹ bodo zvedeli tudi o Lojzetu Šubicu, mlajšem bratu Janeza in Jurija, ter si dopolnili podobo o urejenih družinskih razmerah pri Šubicih in kakšno ljubezen do umetniškega poklica in kakšno spoštovanje do mojstra Wolfa je znal oče Štefan vcepiti svojim otrokom.

Ko je 10. junija 1893 na Dunaju Lojze v naglici sestavljal predavanje, ni imel pred seboj dosti porabnega gradiva. Pomagal si je s tem, česar se je spominjal še iz domače hiše in o čemer je slišal pripovedovati očeta in oba brata. Sam je kot najmlajši sin podobarja Štefana ob Wolfovi smrti imel devetnajst let² in se je lahko spominjal redkih obiskov ostarelega slikarja, ki mu življenje s hudim ni prizanašalo. Želel je spregovoriti predvsem o žalostni usodi premalo priznanega slovenskega umetnika, čigar talent so dušile hude razmere, in potrudil se je, da bi Wolfa obranil vseh morebitnih očitkov umetnostne kritike. Morda so nekateri tudi Lojzeta Šubica samega preveč podcenjevali, če so ga primerjali z bolj slavnima bratoma Janezom in Jurijem, ali pa komu ni bil iz kakršnegakoli vzroka pri srcu,³ vendar nam ga ohranjeni tekst razkriva v simpatični luči. Tudi vse vsebinske in slogovne pomanjkljivosti predavanja o Wolfu odtehta Lojzetova prizadevnost, ki ga je gnala v iskreno izpoved. Ni se menil za to, da pred njim ne sede učeni in ugledni poslušalci, pač pa le peščica študentov, ki večinoma še ni prestopila praga drugega letnika dunajske tehnične visoke šole. Vsi ti so prišli v prestolnico monarhije, da bi se dokopali do znanja, s katerim bi lahko koristili svojemu narodu. Bili so to poglavitno nekdanji dijaki profesorja Frana Levca, ki so že na ljubljanski realki spoznali neizprosni boj za narodno priznanje z nemškimi vrstniki. Kljub mladosti so, zbrani v skrivnem dijaškem društvu Sloga, razmišljali o nujnosti domače industrije, sanjali o zedinjeni Sloveniji ter vneto prebirali Podgornikovo glasilu Slovanski svet. Razumljivo bo, da so se takoj po prihodu na Dunaj včlanili v akademsko društvo Slovenija in že v začetku leta 1893 sta Josip Mazi in Ivan Jager ustanovila novo sekcijo tega društva med študenti tehnike. Čista ljubezen do domače zemlje in človeka jih je spodbujala k nenehnim razmišljanjem o narodu, o njegovi kulturi in gospodarstvu. Znanje so poglobljali na predavanjih, katerim je sledil razgovor o obravnavani temi. Že v prvem letu delovanja Tehniškega kluba so študentje naprosili za predavanje Alojza Šubica, ki se je tedaj slikarsko izpopolnjeval

na umetnoobrtni šoli avstrijskega muzeja. Po letih je bil Lojze starejši od poslušalcev in je imel za seboj že daljšo učno dobo v Münchnu in na Dunaju,⁴ po idealih pa se ni ločil od njih in mu je, kot vsem Šubicem, srce utripalo za narodno stvar. Mnogo časa in virov tedaj prav gotovo ni imel; podatke o Wolfu je črpal največ iz pisma, katerega je leta 1885 brat Janez namenil za Wolfov nekrolog v Ljubljanskem zvonu. Na kakšen način pa je bil Lojze seznanjen z bratovim pisanjem, nisem mogel ugotoviti. Urednik Fran Levec pisma namreč ni priobčil in ga je šele 1910. leta pokazal zgodovinarju Stesku, ko je ta pisal razpravo o Wolfu.⁵ Nič manj nenavadna pa ni usoda koncepta Lojzetovega predavanja, ki je pred nekaj leti po dolgem in velikem ovinku čez Ameriko končno našlo pot v zbirko rokopisov Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani.⁶

Alojz Šubic, *Mulatka*, 1891, o. pl. (Zbirka Narodne galerije v Ljubljani)

Amerika je ob koncu preteklega stoletja postala za marsikoga »obljubljena dežela«. Mnogi so upali, da bodo onkraj oceana našli srečo in bogastvo, upanje pa se je izpolnilo le redkim. Med tistimi, ki jih je želja prevarala, je bil tudi Lojze Šubic, ki si je v domovini s slikarstvom zaman skušal zagotoviti eksistenco. Najprej je služil kot učitelj risanja, se ubadal kot restavrator in končno postal svobodni umetnik.⁷ Leta 1905 pa je zapustil ženo in otroke in odšel v Ameriko, kjer je že po treh mesecih umrl v New Yorku.

Več sreče je v novi ameriški domovini našel Ivan Jager, ki sem ga omenil že med ustanovitlji Tehniškega kluba. Postal je ugleden arhitekt in si je s svojim urbanističnim načrtom pridobil sloves »graditelja mesta Minneapolis«. Prav on nam je ohranil Šubicevo predavanje, ki so mu ga kolegi izročili v varstvo, da bi ga pregledal in dopolnil s tem, kar je sam vedel iz očetovega pripovedovanja o slikarju Wolfu. Njegov oče Andrej je namreč v začetku petdesetih let preteklega stoletja služil vojake v Benetkah, poročnik pa mu

je bil naš slikar.⁸ K Šubicevemu besedilu seveda študent Ivan Jager ni mogel dostaviti kaj bistvenega, saj je bilo znanstvo njegovega očeta s slikarjem kratkotrajno, rodilo pa je vendarle navdušenje za lepo pisavo, ki ga je arhitekt podedoval po očetu. Dodal je lahko le anekdoto, ki naj osvetljuje Wolfovo šegavost in blago razmerje do vojakov.⁹ Ko je namreč nekoč stari Jager pred nevihto bežal v vojašnico, bi bil skoraj podrl poročnika Wolfa, ki je stal na »portonu«, ta pa mu je zaklical le: »Andrejc, prekleman hudir, skoraj bi te s cigaro zažgal!«

V primerjavi s tedaj dostopnimi viri bi se zdelo Lojzetovo predavanje dokaj pomanjkljivo, vse pa kaže, da si avtor ni prizadeval napisati kaj popolnejšega, ker za tako priložnost ni bilo potrebno zbrati toliko podatkov, kot sta jih zbrala kasneje Wolfova biografa Viktor Steska in France Mesesnel. Šubicu zato ne smemo zameriti, če ni poznal slikarjeve rojstne letnice in če ni bil preveč trden pri biografskih podatkih. Zato pa v drugem odstavku zvmemo Wolfovo lastno oceno njegovih prvih poskusov s čopičem. Tretji odstavek govori o prijateljstvu s slikarjem Anselmom Feuerbachom in je posnet po bratovem pismu Franu Levcu. Takoj nato se je Lojzetu zdelo nujno razložiti žalostno Wolfovo usodo, katero naj bi bila zakrivila družinska tragedija in smrt umetnikovega edinega sina. V nadaljevanju si je pomagal z bratovimi besedami ter je kar prepisal njegovo sodbo o učitelju. Poudaril je mojstrove pedagoške zasluge, saj je Wolf razen bratov Janeza in Jurija izučil še celo vrsto domačih slikarjev in podobarjev. S tako številnimi učenci se tedaj ni mogel pohvaliti noben naš slikar. Ugibamo lahko, čemu se je Lojzetu tako priljubila slika iz Šentruperta na Dolenjskem, da jo kar dvakrat omenja. Janez Šubic jo je navedel le kot primer uporabljanja grafičnih predlog, Lojzetu pa se je zdela »izmed najboljših« Wolfovih slik. Posnemanje tujih vzorov naj bi slovensko slikarstvo dvignilo na evropsko raven, dokončne potrditve te svoje sodbe pa si predavatelj le ni upal izgovoriti in je v naslednjem trenutku mojstra že skušal opravičevati z bratovimi besedami o tegobah umetniškega poklica na Slovenskem. Tudi sledeča misel o Wolfovi dekorativni nadarjenosti in o njegovem smislu za prostorsko perspektivo je bratova. Pri naštevanju Wolfovega opusa se je spomnil le nekaterih večjih naročil, na primer freske v prezbiteriju starološke cerkve, ali pa slikarij, pri katerih je mojstru pomagal njegov brat Janez (Črniče). Seznam je daleč od popolnosti in tudi vse letnice manjkajo. Z ugotovitvijo, da je bil Wolf v prvi vrsti odličen freskant in da se je te tehnike posluževal tudi, ko je slikal na platno, je prešel poglavje oljnega slikarstva. Zdi se, da je Lojze ta dela manj cenil od tistih na moker omet, saj je že v naslednjem trenutku ponovno skušal zgladiti vse morebitne spodrsaljaje na Wolfovih platnih. Odstavka, ki govorita o slikarjevi revščini in o njegovem obisku v Poljanah, sta prav tako povzeta po Janezovem pismu. Lojze pa je bratovo pripoved še razširil z opisom lastnega doživetja. Nedvomno je to eden najlepših delov predavanja in nam še posebej zaokrožuje naše predstave o idealni družini podobarja Štefana Šubica. S pritegnitvijo citata iz Strahlovega spisa »Die Kunstzustände Krains«, ki mu je pač v naglici prišel na misel, je avtor žal pretrgal zanimive spomine. Kljub temu pa njegova ocena Wolfa zato ne zveni prepričljiveje in tudi bratova pojasnila o deležu delavnice niso najbolje vpletene v predavanje. Prijateljstvo med Wolfom in Antonom Karingerjem obravnava avtor na koncu. Paus pričenja z besedami iz bratovega pisma in nato svobodno posnema nadaljnjo vsebino neobjavljenega nekrologa. Dobrodošel in zelo zanimiv je podatek o slikarjevem sodelo-

vanju z ljubljanskim stavbnim mojstrom in podjetnikom Viljemom Treom. Da mu je Wolf izdelal številne osnutke za najrazličnejše dekoracije, je moralo biti tedaj splošno znano, manj verjetno pa je, da bi bil slikar komponiral tudi celotne fasade. Če Šubicev podatek drži, bi imel Wolf kar precej dela pri okraševanju stavb tedanje Ljubljane. Treo je prevzemal posle Kranjske stavbinske družbe, ki je v začetku osemdesetih let zelo živahno delovala in je med drugim zidala tudi deželni muzej Rudolfinum. Strop muzejskega stopnišča je kasneje poslikal Jurij Šubic, ker ga Wolf ni več utegnil; na poti k Treu, kjer naj bi se domenil glede odrov, potrebnih pri slikanju, je ostarelega umetnika med vožnjo prehitela smrt 12. decembra 1884. Tako nam je Steska na podlagi nekaterih poročil¹⁰ popisal umetnikov konec. Kako pa je bilo v resnici, ni povsem jasno. Liberalno časopisje je v svojih nekrologih poudarilo zlasti veliko socialno stisko, v kateri so cerkveni krogi zapustili svojega prvega umetnika. Upniki so slikarja stiskali do zadnjega trenutka, sosedje pa naj bi ga bili brezsrčno poslali umret v mestno bolnišnico.¹¹ Lojze Šubic se je nedvomno spominjal le takih poročil, o čemer priča patetično prikrojeni konec predavanja. Da njegovim besedam ne moremo povsem verjeti, vidimo že po netočnem datumu slikarjeve smrti. Avtor se ne bi mogel zmotiti, če bi med pisanjem pogledal katerikoli pomembnejši domači časopis iz tega časa.

Lahko si predstavljamo, kako globoko so Lojzetove besede vzdramile srca mladih poslušalcev in kako tehtno so zvenele. Ko je Ivan Jager na starost spis ponovno našel med svojimi papirji, ga je nameraval poslati v Narodno galerijo, »da bo slonel životopis Wolfov na faktih kot jih je poznal Lojze Šubic«, a v Ljubljano (v zbirko Slovenske akademije znanosti in umetnosti) je prišel šele po arhitektovi smrti.

Predavanje Lojzeta Šubica o slikarju Janezu Wolfu se glasi:

Slikar Janez Wolf rojen 1. 1821?¹²

Iz njegovih mladih let je malo znanega. Rodil se je v Leskovci na Dolnjejskem.¹³ (Na Trati pri Poljanah je v farni cerkvi slika od njega, po Führichovem načrtu izpeljana, s podpisom: Joanes Wolf iz Leskovca.)¹⁴ O njegovih roditeljih mi ni nič znano, bratov in sestra menda ni imel, kar je lahko verjetno, bil je nezakonski sin in zategadelj ni nikoli o svojcih kaj omenjal.

Šolal se je v Novem mestu. Obiskoval je gimnazijo, koliko časa in do katerega razreda, ne vem.¹⁵ Ves ta čas se je bavil s slikanjem in pravil je dostikrat, kako sta z nekim očetom frančiškanom (ime mi ni znano) popravljala celo podobe v cerkvi.¹⁶ »Barbarisch hergerichtet« je vedno dostavil. Šola ga menda ni veselila in že takrat je bolj neredno in slobodno živel, kakor je bilo dijakom dovoljeno. Zategadelj moral je zapustiti šolo.¹⁷ Kje se je potem prvotnega slikarstva učil, ni znano.¹⁸ Delal je v Ljubljani in nekaj časa v Lincu,¹⁹ od tam vzeli so ga v vojake in na ta način prišel je s svojim polkom v Benetke, kjer je ta čas polk garniziral.²⁰ Kot vojak obiskoval je tam akademijo (na academia dela belle arti) (Sic!), ter pravzaprav že le tam se izobraževati začel. Poprej je le bolj dekorativni slikar (Zimmermaler).

Tu se je seznanil s slavnim slikarjem Feuerbachom, katero prijateljstvo trajalo je neskaljeno do zadnjega smrti. Pisarila sta si časih in Feuerbach poklonil mu je večidel fotografij svojih slik; še celo obiskal je Wolfa, svojega

prijatelja v Ljubljani.²¹ Dobri znanec bil mu je slikar Antonio Rotta²² in dosti drugih beneških slikarjev.

Katero leto se je povrnil v domovino, mi ni znano, in kedaj da je izstopil od vojakov, pri katerih je došel do »oficirja«.²³

V Ljubljani se je oženil²⁴ ter vzel ljubico še iz mladih let in sploh prvo in edino svojo ljubezen, kakor se je dostikrat sam izrazil. Pravili so, da je storil to iz same poštenosti, da ostane mož beseda svoji prvi obljudi, dasi mu je bilo lahko zbrati drugo družico. To njegovo dejanje hvalili so vsi njegovi znanci. In ravno ta blagodušni čin njegov bil je glavni vzrok njegovega poznejšega nesrečnega življenja in žalostne smrti. Žena njegova mu je namreč znorela. Imel je z njo 3 otroke.²⁵ Edini mu sin Lojze, kateriga je strastno ljubil, zgorel mu je na ognišči po neprevidnosti njegove žene.²⁶ Ta žalost ga ni nikdar zapustila in v srce moral si je smiliti mož vsakemu, ko je pripovedoval o nesrečni izgubi. Jedno dete, hčerka, umrlo je navadne smrti. Tretji otrok, ostala mu je hčerka, v katero je stavil vse zaupanje in katero je čez vse ljubil, seznanila se je z nekim vojakom (Feldvebel-nom) ljubljanske garnizije, nasledek temu je bil, da sta se morala vzeti.²⁷ Wolfa je to popolno ugonobilo in ni čuda, žena nora, edini sinko zgorel po nemarnosti lastne matere, ena hčerka umerje mu tako, in tretje dete, v katero je vso svojo ljubezen združil in upal, da mu bodo na stara leta v pomoč in tjeho, njo zgubil je zopet na drug žalosten način. Žalosten je dostikrat pravil, da životari kot samec in kako so ga vse njegove nade ogoljufale. Ni tedaj čudno, da se je mož udal pijači.

J. Germ, Portret slikarja Janeza Wolfa

Kot učitelj je bil Wolf pravi vzor. Z nenavadno ljubeznijo in veseljem je podučeval, z malimi a tehtnimi besedami vedel se je izraziti. Kot učitelj sebičnosti ni poznal. Skrivnosti ni imel in največi veselje mu je bilo videti uspeh njegovega truda. Kot obče izobražen umetnik ni si stavil malega cilja ter svojemu poduku tehniko z visokimi vzori umetnosti spojeval. Ta zmožnost in njegova res umetniška dela sploh so brez dvombe vzrok nenavadnjega vpliva, katerega je Wolf dosegel v domovini.

Vsi začetniki so hiteli k njemu. Janez in Jurij Subic, Simon Ogrin, Anton Ažbe, Janez Fortuna so njegovi učenci.²⁸ In vsi po deželi živeči slikarji samouki so se neposredno učili od njega po njih raznih zmožnostih posameje bolj ali manj.

Enacega uspeha pri nobenih njegovih prednikih nimamo. Langus, Kühnl in drugi zapustili so edino njih dela. Wolf pa je povzročil pravi prevrat, okusnejša dela se stavijo po cerkvah, gleda se vendar nekoliko bolj na umetniško vrednost. Kolikor toliko si izobraženi okus terja veči harmonijo in pravilnost novo stavljenih del. Mnogo je vplival ob svojem času na podobarje, kot na Matevža Tomca, Štefana Šubica, Franca Zajca in druge. Predvsem največ na Mateja Tomca iz Št. Vida, s katerim sta skupaj stanovala več let²⁹ in kateri je bil pred nekoliko leti najsposobnejši in pač najboljši v svoji stroki, kakor umrli kamnosek Toman, kateri je postavil krasni altar v Št. Rupertu na Dolenjskem, izjemno dobro delo domačih umetnikov poznejšiga časa. Slika v tem oltarju je delo Wolfovo, bržkone izmed najboljših oljnatih slik njegovih. Zalibog da kompozicija te slike ni originalna. Posneta je po sliki (lesorezu) oltarja v Monakovem.³⁰ To je pač edino, kar se umetniku Wolfu očitati zamore, večina njegovih del, proizvodov, niso njegovega stvarjenja. Schnorr, Führich, Scheffer, Overbeck in drugi so bili, iz katerih umotvorov izposojeval si je razne motive, čestokrat cele slike. S finim ukusom, z dovršeno spretnostjo znal je uporabljati te zglede (diese Vorlagen) in odbirati najprimernejše umotvore imenovanih mojstrov. S tem je naše ljudstvo seznanil z mojstrskimi izdelki slovečih umetnikov in na ta način dosti izobrazil okus pri nas.

Po teh zgledih in vpeljavi slovečih mojstrov cerkvene umetnosti ginejo bolj in bolj barokna dela, katere je predstavljal Langus, še bolj pa razni kranjski slikarji, njim na čelu Leier, Egarthner in drugi. Pri vsem tem, da to izposojanje ptujih proizvodov ne dopusti samostojno produktivnega umetnika, uporabljal že te zglede mnogokrat s tako spretnostjo, ter vsled dovršene tehnike pri mnogih delih toliko individualniga dodal, da so videti original. To pomanjkanje originalnosti pri Wolfu je tem bolj obžalovanja vredno, ker se brez dvombe sme trditi, da temu ni on sam kriv bil. Pri njegovem obče izobraženem ukusu, pri dovršeni tehniki, nam bi bil podajal umetniška dela, katerih ime bi znano bilo tudi zunaj naše domovine. Razmere pri nas so temu krive. On delati je moral mnogo in hitro za slabo plačo, skoraj nič zaslužka. To ga je primoralo posnemati, ker mu poštenost ni pripustila plitvo dovršenih del dati iz rok. Trudil se je z vestno, ljubezni polno izpeljavo, solidno in dovršeno tehniko nadomestiti ono, kar mu njegov žalostni položaj ni dopustil doseči po pravi poti.

Na ta način ima vsako njegovo delo mnogo umetniške cene. Risanje njegovo je pravilno, barve prijetne in svitle, kompozicije vedno danemu prostoru primerne. Izvanredni njegov dekorativni talent je srečno premagal vsakovrstni, še tako neugodni prostor, kateri mu je bil dan pri raznih prilikah. Prvo večje njegovo delo je slikanje al fresco nove cerkve v Lašicah,³¹ s tem delom si je

bil hipoma pridobil mesto prvega mojstra na Kranjskem. Blizu ob tem času slikal je veliki oltar v novi cerkvi v Stari Loki na Gorenjskem. Tam so tudi male podobe od njega na tabernakelnu velikega oltarja.³² Nekaj časa pozneje okinčal je s freskami cerkev na Vrhniki,³³ z okusom in s spretnostjo do sedaj pri nas celo neznanim. Veliki oltar pri sv. Jakobu v Ljubljani in sončna ura na zunanji steni cerkve je njegovo delo.³⁴

Manjša dela od njega so tudi v cerkvi v Spodnji Šiški.³⁵ Na Goriškem, v dekaniji Črniče, v tamošnji cerkvi je tudi Wolf krasno naslikal al fresco prezbitarij.³⁶ Neverjetno je razumel Wolf vse te omenjene cerkve s srečnim okusom, vsaki njenemu arhitektoničnemu slogu primerno, čisto drugače olepšati. A pri vseh teh razlikah je delo vedno lepo, ukusno, umetniško rešeno in izpeljano.

Slikal je potem novo cerkev v Ribnici,³⁷ v Ipavi³⁸ in v Trbovljah.³⁹ Znane so njegove podobe al fresco na stolni cerkvi v Ljubljani.⁴⁰ Zadnji čas delal je v cerkvi frančiškanov in odzunaj na steno,⁴¹ katero je eno njegovih zadnjih večjih del. To so, kolikor je meni znano, bolj imenitna Wolfova dela na zid.

Oljnatih slik naštetih bilo bi težavno. Mnogo jih je. Vže enkrat omenjena slika sv. Ruperta na Dolenjskem je bržkone najpopolnejša. Sicer sem pa jaz tega mnenja, da so njegova dela na zid popolnejša in umetniško dovršenejša nego oljnate slike njegove.

Mnogo je kriva temu tehnika, katere se je bil pri al fresco slikanju tako privadil, da se je osobito poznejše leta čez mero posluževal tudi pri oljnatih slikah. In to zelo na kvar stvari samej. Tehnika oljnatih barv je mnogo svobodnejša in obširnejša kot katera koli, najpopolnejši efekti se dosežejo z njo, ali navada in pa kratek čas, v katerem je navadno odposlati moral komaj začeto podobo, so ga bržkone k temu zapeljale. Mnogokrat ga je k tej nujnosti silila tudi revščina. Dobro ga je v tej zadevi razumel župnik A. Tavčar na Raki. Kadar je imel kaj dela zanj, poklical ga je k sebi, da mu je tu na njegovim domu slikal.⁴² Ubogi maestro! tu je imel vsaj pošteno hrano. Revščina ga je zelo trla. Nesreča v družini, blazna žena in mnogokrat malo dela in še manj zaslužka. In to so ljudje vedeli in drli so ga. Zadnji čas so mu slabše plačevali, kakor plačujejo neizurjenim samoukom po deželi. —

Kak revež da je bil, razvideli bodete iz sledečega: Neko popoldne pride k nam na dom k mojemu pokojnemu očetu ves gladen in peš iz Ljubljane ter ga prosi za par forintov, češ da mora stanovanje plačati, drugače ga ven zaženejo, a ne ve, kje da bi drugod dobil. Oče mu je dal zaželeno svoto, na kar jo je on mislil zopet koj peš mahiniti nazaj proti Ljubljani. Oče ga vpraša, če je kaj kosil, na kar mu Wolf odgovori: Iz Ljubljane šel sem tešč in mej potoma tudi nisem nič zaužil, saj nisem imel bora v žepu. Na to ga oče povabi na kosilo in mu je še plačal za poštni voz, da se je peljal v Loko. Mož je bil te dobrote tako vesel, da so mu pri slovesu solze prišle v oči in ni mogel se drugače zahvaliti kot: »Štefan! Bog bode tvojim fantom (sinovom; boljše življenje dal, morata biti srečna že zaradi svojega blagega očeta. Bog ti poplačaj, Ti ne veš, kako dobroto si meni s tem napravil. Na svidenje!« In nato odpeljal se je revež, kateri se je nam vsem smilil in tega trenutka ne bom nikoli pozabil, če bi še toliko časa živel. Tak zaslužen mož, pa v takih žalostnih razmerah. — To o tem. —

Ravno tisto zimo naredil je eno tako pot celo do Žirov k očetu enega svojih učencev. — Znamenito je to, da je pri tej tako veliki revščini svoje pomočnike dobro in redno plačeval in navadno po dokončanem delu je pomagacu nekaj zaslužka ostalo, njemu pa nič. —

Edvard Ritt. von Strahl, edini pokrovitelj in nabiratelj umetniških predmetov pri nas, piše v svoji študiji: »Die Kunstzustände Krains« etc. od P. Kühnl-a med drugim: Nur seinen Fachgenossen gegenüber bleiben **isolirt** etc.⁴³ — Tu je Wolf pač častna izjema. Koliko se je trudil, da izobrazí zarod, in kako se mu ta želja ni spolnila, morda kakor si je on sam to predstavljal, pač ni njegova krivda.

Nadalje bi tudi bilo omeniti, da se ne sme vsako delo, katero je prišlo iz njegovega ateljeja, njemu prištevati, mnogokrat ga je nujno delo primoralo s pomagači, ker terjati od Wolfa, da bi bil vsa križeva pota, kar jih je imel naročenih, naslikal sam, bilo bi naivno. Za kaj enacega je vendar ubogi Wolf preveč umetniške žile imel.

(To je bil rajnki Goldstein drugi tič, 124 štacijonov je lastnoročno naslikal.)⁴⁴

Govoriti o Wolfu, a ne omeniti leta 1870 umrlega umetnika Antona Karingerja, delal bi krivico obeh. Bila sta si dobra prijatelja in jako uspešno vplivala drug na drugega. Wolf, nadarjen umetnik, živel je sami umetnosti, ljubil svobodo in prostost, navadnega, trajnega življenja ni poznal, v svoji domišljiji ustvaril si je bil svet in življenje brezmejno. Nadarjen, s talenti obdeljen, bil je kakor neusahljiv vir. Karinger pa bolj trezen, manj nadarjen ali bolj priden, praktičen in premišljen; a od vojaščine, bil je tudi oficir, ostalo mu je toliko umanje . . ., da mu je zakrila druge lastnosti. Mnogo je občeval z umetniki, to ga je zelo predrugačilo, in ker mu za prihodnost ni bilo treba skrbeti, živel je veselo, dasi na drug način kot prijatelj Wolf. Karinger potoval je vsako leto v Monakovo, Dunaj, Pariz etc. in prinesel domov celo kopo fotografij in lesorezov, katere sta potem s prijateljem Wolfom pregledavala in se menila o tuji umetnosti. To je tudi gotovo dosti na Wolfa vplivalo, da se je vdal pijači, ker je videl, da mu je Kranjska premala. Rad bi bil šel po svetu, da bi tudi on kaj videl, kaj tako lepega kot prijatelj Karinger, a revež ni mogel, ker se je moral vedno boriti za vsakdanji kruh. Obadva, dasi različno, Wolf iz poklica, posvetil je vse svoje moči umetnji, Karingerju bilo je to bolj aristokratski sport.

Zadnja leta jel je Wolf hirati, postajal je vedno bolj slaboten in se popolnoma zanemari. Naročila ni skoraj nobenega več dobil. Vsem se je bil zameril.

Velika podpora mu je bila zadnja leta stavbeni mojster Dreo⁴⁵ v Ljubljani, seveda ne zastoj. Wolf je risal marsikatero načrte različnih fasad, katere je Dreo zdelal kot svoje lastne in jih pod svojim imenom izdal. Koliko mu je napravil le že samih skic, katere je potem Dreo dal po svojih risarjih izpeljati.

Ko je bil že revež tako slaboten, da ni zmogel več hoditi, peljal se je z vozom obiskat Dreota, da naj bi mu pomagal in mu dal kaj denarja, ker na pisma, koja mu je pisal, mu mož še odgovoril ni. A bil pa je v taki denarni zadregi, da mu je zadnje dni eksekutor hotel vzeti celo slikarsko pripravo, barve, stojalo, čopiče itd.

Kot sem že omenil zgoraj, poskusiti je hotel tedaj še zadnje in osebno g. Dreota naprositi, da naj mu pomaga, sicer moral bode za lakoto poginiti.

Peljal se je tedaj k Dreotu na dom, a ko je voznik došel tje in nobeden noče iz voza izstopiti, pogleda, kaj je, in videl je reveža Wolfa tako slabega, da ni mogel drugega reči, kot: »V bolnico.« Prišlo je možu mej potom slabo. Voznik obrne in požene v mesto proti bolnici, ko pa tam hočejo Wolfa ven vzeti, vidijo, da je ubogi mož že potoma izdahnil svoje življenje. Ubogi Wolf!

Ubogi umetnik! Pač žalostna smrt, in mislim, da mu je marsikdo naših ljudi k temu pripomogel ali mu jo vsaj pospešil.

Mož, kateri ima take zasluge za naš narod, umrl je tedaj kot berač, to je bilo spomladi leta 1884. — Marsikomu postavljajo spomenike na grob, ali če tega ne, spiše se mu vsaj zaslužen nekrolog, ali Ti, ubogi Wolf, Ti si pozabljen.

Bog zna, ali še kdo ve, kje da počivaš, kje sedaj ležiš in spiš boljše spanje?

Poskusil je on dosti v svojem življenju in, žalibog, več žalostniga kot pa veseliga. Ako ga boste Vi, kateri ste bili tako prijazni in mene poslušali, da sem po svoji moči Vam govoril o »prvem slovenskem umetniku kot slikarju« obdržali ga v blagem spominu in morda se ga tudi doma v kakšni družbi spominjali ter ljudem o njem raztolmačili, in s tem morda dosegli, da se tako kmalu ne pozabi. Sam si je pač postavil brez števil spominkov po svojih res umetniških delih, katere ima vsa Slovenska, in morda bodo zanamci ga vedeli bolj spoštovati kakor pa sedanji rod.

Slava Wolfu!

Na Dunaju, 10. junija 1893

Al. Šubic

OPOMBE

1. Po seznamu Wolfovih slik in fresk, katere sta priložila svojemu diplomskemu delu o slikarju Janezu Wolfu *Gregor Moder* in *Alenka Dvoržak*, naštevam le dela, nastala za loške in okoliške cerkve: Brezmadežna in Janez Krstnik za Trato, Božji grob za škofjeloške uršulinke, Marijino vnebovzetje za Zali log, uničena freska sv. Jurija in slike na tabernaklu v Stari Loki, Lavretanska Marija, Smrt sv. Jožefa ter sveti Trije kralji za Sušo, sv. Anton Puščavnik, sv. Jožef in Rožnovenska Marija za Železnike. — 2. Alojz (Lojze) Šubic se je rodil 18. VI. 1865 v Poljanah nad Škofjo Loko kot najmlajši sin podobarja Štefana Šubica. — 3. Slikar *Ivan Franke* ga je malo cenil, češ da ni bil talentiran in je tuje slike izdal za svoje. Oblačil naj bi se bil elegantno in samozavestno nastopal. Preden je odšel v Ameriko, naj bi bil pripravil prijatelja Azbeta ob nekaj denarja. Doma je zapustil mlado ženo z otrokom. Franke mu čita tudi, da je pri restavriranju fresk v Skaručni namesto njega delal Strnen (Spominj Ivana Franketa: Zbornik za umetnostno zgodovino III, Ljubljana 1923, str. 42—43). Franketovo pripovedovanje je brez dvoma pretirano, saj je na primer C. kr. komisija za spomeniško varstvo na Dunaju Lojzeta celo nagradila 1897 za restavratsko delo. — 4. Lojze Šubic je prve slikarske napotke prejel v očetovi delavnici, po njegovi smrti pa je pomagal stricu Valentinu in nato pol leta še pri slikarju Pradašku v Kranju. L. 1887 ga je brat Janez vzel s seboj v Kaiserslautern, kjer sta nato skupaj urejala del mednarodne obrtne razstave v Münchnu. Isto zimo se je vpisal na münchensko akademijo. Leta 1891 se je odločil za umetnostnoobratno šolo na Dunaju. Končal jo je 1895. (SBL III, str. 706). — 5. V *Wolfovem* nekrologu, objavljenem v Ljubljanskem zvonu v začetku leta 1885 sporoča uredništvo, da je imelo že pripravljen slikarjev življenjepiš, katerega pa so zaradi obilice novodošlih prispevkov o Wolfu, namenili za eno kasnejših števil. (Ljubljanski zvon, V, 1885, str. 55). Nedvomno se pojasnilo nanaša na pismo Janeza Šubica iz Kaiserslauterna 6. I. 1885, ki pa žal ni bilo več objavljeno. Ko je leta 1910 izšel v Domu in svetu *Steskov* monografski oris, je Fran Levec umetnostnemu zgodovinarju izročil pisma o Wolfu, med njimi tudi Šubičevega. Steska ga je v izvlečkih, dodal separatu svojega članka, ki je izšel kot posebna knjižica (*Slikar Janez Wolf 1825—1884*, spisal Viktor Steska, ponatisk iz Dom in Sveta, Ljubljana 1910). Tudi *Franco Mesesnel* je v monografiji o Šubicih (Janez in Jurij Šubic, Ljubljana 1939, str. 20, 26) vpletel le psamezne citate iz pisma. Morda bi nejasnost razvozlati Mesesnelovo doktorsko delo o Wolfu, ki ga je branil v Pragi leta 1922, vendar pa

v Ljubljani ni dostopen noben izvod te disertacije. — 6. Vdova arhitekta Ivana Jagra Selma Jager je koncept predavanja skupaj z ostalo bogato arhitektovo zapuščino podarila SAZU v Ljubljani, kjer je gradivo shranjeno v posebni Jagrovi sobi. — 7. Septembra 1896 je postal suplent na ljubljanski realki in hkrati na Višji dekliški šoli. Po nekaj mesecih je za krajši čas odšel na Dunaj, od koder se je vrnil avgusta 1898. Do januarja 1900 je učil risanje na Tehnični srednji šoli v Ljubljani, nato je opustil službo in si je v Celju uredil atelje. (SBL) — 8. Jager pravi, da je njegov oče služil vojake »precej po ogrski vojni 1848/49« v polku Hohenlohe. Wolf si je pridobil poročniški naslov leta 1849, 31. X. 1854 pa je brez ohranitve čina zapustil vojaško službo. (Steska, o. c., str. 119.) — 9. Pripisal jo je skupaj z ostalimi pojasnili na koncu Šubičevega besedila 21. II. 1941. — 10. Ljubljanski zvon 1885, str. 54—55. — 11. Slovan 1885, št. 1, str. 12; Slovenski narod 16. XII. 1884. — 12. Pravilno 1825. — 13. Janez Wolf se je rodil 26. XII. 1825 v Leskovcu pri Krškem kot nezakonski sin Jere Payer in podporočnika in zemljemerca Janeza Wolfa. Sprva se je pisal po materi, očetov priimek je prevzel šele kasneje — 14. Po katalogu *Modra in Dvorčakove* (gl. op. 1) sta v farni cerkvi dve Wolfovi sliki, in sicer Brezmadežna (o. pl., 145 × 70, sign. Führich inv. 1862) in Janez Krstnik (o. pl., 222 × 210). Obe pripisuje Wolfu tudi župnijska kronika. — 15. Ljudsko šolo je končal v Leskovcu in nato obiskoval frančiškansko gimnazijo v Novem mestu (1836—1839). V tretjem razredu je pustil šolo, se nekaj časa potepal s cigani po novomeški okolici ter se končno odločil za uk pri soboslikarju Gorenjcu (Steska, o. c., str. 7—8). — 16. Tudi Steska mu ne ve imena. — 17. Glej op. 15. — 18. Prva učiteljica sta mu bila soboslikarja Gorenjci iz Novega mesta in Ljubljančan Burja. (Steska, o. c., str. 8). — 19. Steska omenja le, da je sodeloval pri preslikavanju neke cerkve, kar pa se ni posebno obneslo. (Steska, o. c., str. 8). — 20. Leta 1845 je dopolnil dvajset let in so ga vzeli k vojakom. Služil je na Ogrskem in v Italiji, kjer se je udeležil bojev leta 1848 in 1849. Glej tudi op. 8. — 21. Kot poroča Steska, je Feuerbach (1829—1880) leta 1874 obiskal prijateljev atelje in si je z Dunajske ceste ogledal Triglav. (Steska, o. c., str. 10.) — 22. Anton Rota (Rotta), r. v Gorici 28. II. 1828, se je šolal na beneški akademiji in kasneje v Benetkah tudi deloval. (Steska, Slovenska umetnost, I. Slikarstvo. Prevalje 1927, str. 298.) — 23. Glej op. 8. V domovino se je vrnil 1858. — 24. Leta 1858 se je poročil z Nežico Sernec (Sernitz), hčerko krakovskega mesarja in posestnika. — 25. Leta 1859 se mu je rodila hči Nežica, 1830, hčj. Josepina in 1862 sin Alojzij. Prvorojenka in sinček sta mu umrla še kot otroka. Glej op. 26. — 26. Dve in pol letni sin Alojzij se je hudo opekel na domačem ognjišču, medtem ko je bila njegova mati v cerkvi. (Steska, Janez Wolf, o. c., str. 44.) — 27. Eči Jcsipina se je cmožila z narednikom Kozinom in se je preselila v Bosno. Kasneje je živela v Zagrebu. (Steska, o. c., str. 44.) — 28. Med Wolfove učence prišteva Steska še: Miroslava Tomca, Ludvika Grilca, delno tudi Antona Jebačina, ki je bil mojstrov sodelavec. (Steska, o. c., str. 63.) — 29. Pri Mateju Tomcu je Wolf stanoval od leta 1830 do 1872. Precej naročil sta prevzemala skupaj, pri čemer je Tomc za Wolfove slike izdeloval okvirje. (V. Steska, Podobar Matej Tomec: Ljubitelj krščanske umetnosti I, 1941, zv. 1.) — 30. Leta 1866 je Wolf sliko posnel po lesorezu münchenskega slikarja Jos. Knabla (1819—1881), poroča Janez Šubic. (Steska, o. c., str. 112.) — 31. Mišljena je cerkev v Velikih Laččah, ki so jo sezidali leta 1857 po načrtih domačega stavbnega mojstra Karla Pissla (?) in posvetili 16. IX. 1860. Kmalu nato je Wolf s pomočnikom Jernejem Grošljem naslikal na obok Marijino vnebovzetje in skupine angelov. — 32. Na vzhodni stranici prezbiterija je po Fernkornovem kipu naslikal fresko sv. Jurija, katero so uničili, ko so postavili nov oltar. L. 1867 je okrasil tabernakelj z upodobitvijo zakramentov, Izvirnega greha in Izgona iz raja. (Steska, o. c., str. 17—18; ostalo literaturo glej v katalogu *Modra in Dvorčakove*.) — 33. Leta 1867 je poslikal prezbiterij v župni cerkvi sv. Pavla na Vrhniki s prizoroma iz življenja svetnika (Pavlovo slovo od Efežanov in Govor pred atenskim areopagom) ter tremi evangelisti in sv. Jernejem. Na oboku je podoba stvarjenja sveta. (Zgodnja Danica, 1867, str. 282.) — 34. Pri slikanju so Wolfu pomagali še Jurij Tavčar, Ivan Borovsky, Anton Karinger in Janez Šubic. Iluzionistično naslikan glavni oltar je bil naslikan že prej in ga je Wolf le delno popravil po vzoru Pozzovega oltarja v rimski cerkvi Il Gesu. Delal je od avgusta do novembra 1839. Karinger se je pri delu močno prehladil in je kmalu nato umrl. Pri slikanju sončne ure na nekdanji zakristijski steni 1868 je sodeloval Janez Šubic. Okrog številčnice so bili naslikani

Bog in angeli, ki kličejo k poslednji sodbi, spodaj pa napis: »Vstanite, mrtvi, in pojdite k sodbi!« Fresko je uničil potres, na njeno mesto pa so prizidali sedanji zvonik. (Steska, o. c., str. 19, 22, 61, 62.) — 35. V cerkvi sv. Jerneja v Spodnji Šiški je naslikal Vnebovzetje sv. Jerneja (strop) in tri oltarne okvire (Steska, Slovenska umetnost, o. c., str. 311.) — 36. Črniško cerkev je poslikal Wolf leta 1870 s prizori mučeništva sv. Vida, Kristusom, Bogom očetom in angeli (na oboku), evangelisti in cerkveni očetji ter prizori iz Kristusovega življenja. Sliko Jezusa, ki blagoslavlja otročiče, je naslikal Janez Šubic po Wolfovem kartonu. (Steska, o. c., str. 28.) — 37. Leta 1880 je slikal Wolf prezbiterij župne cerkve sv. Štefana v Ribnici. Pri ornamentiki mu je pomagal Anton Jebačin. Na oboku je sv. Trojica in skupine angelov. Stene prezbiterija pokrivajo freske evangelistov, Mojzesa, Janeza Krstnika ter cerkvenih očetov. (Steska, o. c., str. 34—36.) — 38. Wolfove freske v dekanijiški cerkvi v Vipavi spadajo nedvomno med njegova najboljša dela. Na oboku prezbiterija je ohranil Jelovškove baročne freske, na stene prezbiterija pa je naslikal prizore iz življenja sv. Štefana. Delal je s pomočniki (Simon Ogrin, Ludvik Grilec, Anton Jebačin, Risignaro) dve poletji 1876 in 1877. Za modele so mu bili uglednejši prebivalci Vipave. Redki ohranjeni osnutki fresk so v Narodni galeriji v Ljubljani. (Steska, o. c., str. 31—33.) — 39. V Trbovljah je slikal Wolf leta 1863 župno cerkev, za kapelico pred jamo pa je 1872 dovršil podobo sv. Barbare. Na fasado župne cerkve je naslikal Boga očeta in Sveto družino. V notranjosti so njegove freske na stropu in v lunetah. (Steska, o. c., str. 13—15.) — 40. Na zunanjščini ljubljanske stolnice je Wolf obnovil Quaglieve freske. 1872 je slikal prizora krsta v Jordanu in oznanjenja Zahariji, okoli leta 1880 pa še Marijino oznanjenje. Danes so freske nadomeščene z Moletovimi kopijami. — 41. Leta 1882 je poslikal kapelo sv. Frančiška in naslikal sv. Rešnje telo na fasadi (danes kopija). Pomagali so mu pater Aleksander Roblek in učenci Grilec, Jebačin in Pavel Šubic. Pri delu ga je smel opazovati mladi Anton Ažbe, ki naj bi se tedaj odločil za umetniški poklic. (Steska, o. c., str. 38—40.) — 42. Za župno cerkev sv. Lovrenca je naslikal več slik: fresko sv. Trojice nad glavnim oltarjem (1867), križev pot po Führicu (1807), Ecce homo (o. pl., 1884) in Rožnovensko Marijo (o. pl., 1884). (Po katalogu *Modra in Dvoržakove*.) — 43. *Ed. Strahl*, *Kunstzustände Krains in den vorigen Jahrhunderten*, 1884, str. 50. — 44. Ta podatek potrjuje tudi Steska (Slovenska umetnost, o. c., str. 258). Franz Kurz pl. Goldenstein naj bi naslikal 126 postaj križevih potov. — 45. Pravilno Treo. Viljem Treo (1845—1926) je bil sin iz Furlanije priseljenega stavbnega mojstra Antona Trea. Pri Kranjski stavbinski družbi je bil prvi tehnični direktor do leta 1892, ko se je osamosvojil. (V. Valenčič, *Ljubljansko stavbeništvo od srede 19. do začetka 20. stoletja*: Kronika, Ljubljana 1970, št. 3, str. 138.)

Résumé

LA CONFÉRENCE DE ALOJZ ŠUBIC SUR LE PEINTRE JANEZ WOLF

Le concept de la conférence sur le peintre Wolf (1825—1884) arriva dans le département des manuscrits de l'Académie slovène des sciences et des arts de l'Amérique, ensemble avec le reste de l'héritage de l'architecte Janez Jager (1871—1959), compatriote slovène bien connu. Il fut composé en 1893 par Alojz Šubic (1865—1905), frère cadet des peintres plus connus Janez et Jurij Šubic, à la demande des étudiants slovènes de la Haute école technique à Vienne qui l'avaient prié de parler du peintre dans leur club. Il est vrai que la conférence n'est pas tout à fait originale et qu'elle s'appuie en grande mesure sur le nécrologue de Wolf qui ne fut jamais entièrement publié et que Šubic avait destiné à la revue *Ljubljanski zvon*, mais elle nous présente cependant Alojz Šubic sous un aspect sympathique et elle nous révèle ses idées sur l'art. Le manuscrit n'apporte pas de données nouvelles, on peut accorder plus d'importance seulement au paragraphe qui parle de la collaboration du peintre Wolf avec le maître Viljem Treo (1845—1926) de Ljubljana.